

ความสามารถทางการแข่งขันของ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทยภายใต้ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กรณีศึกษาพื้นที่ การผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดพิษณุโลก¹

สุรพงษ์ บัญญาณี²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทย ตั้งแต่ระดับเกษตรกรถึงระดับผู้ประกอบการ และ 2) ศึกษากิจกรรมต่างๆ ภายใต้ Supply Chain ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ในพื้นที่การผลิตของจังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรจำนวน 324 ราย ผู้รวบรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวน 13 ราย และผู้ประกอบการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำนวน 1 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทยมีความสามารถในการแข่งขันในด้านปัจจัยการผลิต คือ เมล็ดพันธุ์ที่ดี และภูมิอากาศเหมาะสม ส่งผลให้ผลผลิตต่อไร่สูงเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศสมาชิกอาเซียน ส่งผลให้ใช้วัตถุดิบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนด้านที่ไม่มีความสามารถในการแข่งขัน คือ ด้านปัจจัยการผลิต ส่วนด้าน กลยุทธ์โครงสร้างองค์กรและการแข่งขันอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากโครงสร้างตลาดของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระดับเกษตรกรเป็นตลาดแบบผู้ซื้อน้อยราย เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการพัฒนารูปแบบการผลิตของตนเอง ส่วนช่องทางของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า แบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้นน้ำเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับ

เกษตรกร ระดับกลางน้ำ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้รวบรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมในระดับปลายน้ำเป็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานผลิตอาหารสัตว์กับผู้จำหน่ายอาหารสัตว์ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์

สำหรับผลการวิเคราะห์ SWOT ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดพิษณุโลกเทียบกับประเทศสมาชิกอื่นในอาเซียน ด้านจุดแข็ง พบว่า พันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทยได้รับการพัฒนาโดยพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศมากขึ้น เกษตรกรมีแหล่งเงินทุนในระบบโดยเฉพาะ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ตั้งอยู่ในแหล่งวัตถุดิบ มีคู่แข่งน้อย ด้านจุดอ่อน พบว่า ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเคมีมีราคาแพง ขึ้นอยู่กับ

¹ ทางอีเมลจากวิทยานิพนธ์ปี 2555 ฝ่ายบริหารงานภาคเกษตรและสหกรณ์
² สำนักงาน อ.ค.ล. จังหวัดพิษณุโลก

ภาวะตลาด ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชอายุสั้นเกษตรกรจะปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นได้ง่าย เกษตรกรร้อยละ 85 ยังไม่เข้าใจการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ด้านโอกาส พบว่า ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นสินค้าที่มีความต้องการของตลาดอาเซียน ผู้ประกอบการส่งออกจะสามารถขยายตลาด ได้มากขึ้น และด้านอุปสรรค คือ สภาพการแข่งขันในระดับเกษตรกรจะไม่สามารถแข่งขันในด้านคุณภาพได้หากมีการเปิดเสรีการค้ามากขึ้น ถ้าเกษตรกรไม่มีพัฒนาคุณภาพผลผลิต

คำสำคัญ: ความสามารถทางการแข่งขัน,
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

1. บทนำ

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชอาหารที่สำคัญต่ออุตสาหกรรม การเลี้ยงสัตว์เป็นอย่างมาก ผลผลิตในฤดูกาลผลิตปี 2554/55 ของโลกเท่ากับ 872.39 ล้านตัน สำหรับประเทศไทยมีผลผลิต ประมาณ 4.61 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 0.53 การผลิต ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยจะเน้นผลิตเพื่อใช้ในประเท โดยในปี พ.ศ. 2554 มีเกษตรกรผู้ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทั้งประเทศประมาณ 4 แสนครัวเรือน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 35,000 ล้านบาท ซึ่งผลผลิตประมาณร้อยละ 94 ถูกนำมาใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตอาหารสัตว์ส่วนใหญ่ในประเทศไทยเคยเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รายใหญ่อันดับหนึ่งของโลก จนถึงปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยเริ่มมีการขยายตัวของการเลี้ยงสัตว์มากขึ้นทำให้ความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในประเทศเพิ่มสูงขึ้น ปริมาณการส่งออกจึงลดลง และมีการนำเข้าจากต่างประเทศด้วยแต่จะมีการกำหนดโควตา การนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่จะนำมาใช้ในประเท ในเดือน มีนาคม พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จากประเทศเพื่อนบ้านจำนวน 63,604 ตัน โดยเป็นข้าวโพด จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ประเทศลาวถึงร้อยละ 95

สำหรับการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้นประเทศไทยมี มาตรการการนำเข้าหลายมาตรการได้แก่ การกำหนดโควตา การนำเข้าของสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ประเทศสมาชิก WTO, AFTA, TAFTA เป็นต้น การกำหนดโควตาการนำเข้า และการกำหนดระยะเวลาการนำเข้าให้เป็นเฉพาะช่วงเดือน

มีนาคมถึงเดือน กรกฎาคม แลในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทย ในฐานะประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม "ปฏิญญาว่าด้วย แผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน" (Declaration of the ASEAN Economic Community Blueprint) ดังนั้น จะส่งผลให้มีปริมาณผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศ สมาชิก ASEAN เข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2554 ประเทศสมาชิก ASEAN ที่มีการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มากที่สุด ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์

จึงหวังให้ประเทศไทยเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพื้นที่การผลิตกว่า 250,000 ไร่ผลผลิตกว่า 165,000 ตัน การเข้าสู่ปฏิญญาอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 นั้นจะทำให้เกิดปัญหาการแข่งขันกับประเทศ สมาชิกที่ส่งออกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ด้วยกัน และจะมีปริมาณ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และผลิตภัณฑ์อาหารสัตว์ไหลเข้าสู่ประเทศ มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับเกษตรกร โดยจะเกิดการแข่งขันทางด้านราคาและต้นทุนการผลิต เนื่องจากประเทศ สมาชิก ASEAN ที่ผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เหมือนกัน ย่อมมี ต้นทุนการผลิต คุณภาพสินค้าและบริการที่มีความแตกต่างกัน ส่งผลถึงการกำหนดราคาที่แตกต่างกัน และในระดับ ผู้ประกอบการนั้น ย่อมต้องมีสินค้าประเภทเดียวกันแต่มี ต้นทุนที่แตกต่างกันทำให้การกำหนดราคามีความแตกต่างกัน จึงควรศึกษาว่าผู้ประกอบการในปัจจุบันมีการตั้งราคาเพิ่ม ไร้กับผลผลิตให้สามารถแข่งขันได้ทั้งตลาดในประเทศและ ต่างประเทศอย่างไร

2. เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรจำนวน 324 ราย ผู้รวบรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวน 13 ราย และผู้แปรรูปข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวน 1 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์เชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการศึกษา พบว่า

ด้านความสามารถในการแข่งขัน พบว่า ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทยมีความสามารถในการแข่งขันในด้านปัจจัยการผลิต คือ เมล็ดพันธุ์ที่ดี และภูมิอากาศที่เหมาะสม ส่งผลให้ผลิตต่อไร่สูงเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศสมาชิกอาเซียน ปัจจัยด้านอุปสงค์ คือความต้องการในการบริโภคของคนในประเทศที่เพิ่มมากขึ้น ขม้างต่อเนื้อเอง จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ให้ความต้องการวัตถุดิบในการผลิตอาหารมากขึ้น ส่งผลให้ใช้วัตถุดิบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นด้วย ด้านอุตสาหกรรมสนับสนุนและเกี่ยวเนื่องในประเทศ คือ มีอุตสาหกรรมผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องทั้งจากต้นน้ำ ได้แก่ โรงงานผลิตปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และอุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ มีศักยภาพในการผลิต และมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

สำหรับด้านที่ไม่มีความสามารถในการแข่งขัน ในด้านปัจจัยการผลิต คือเกษตรกรมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งวิธีการเพาะปลูกถูกปรับเปลี่ยนไม่ปลูกพืชชนิดอื่นทำให้พื้นที่การผลิตมีแนวโน้มลดลง เกษตรกรอาจใช้น้ำฝนเป็นหลัก ทำให้การผลิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติไม่สามารถควบคุมได้ ด้านปัจจัยการผลิตสนับสนุนหรือความพร้อมของอุตสาหกรรมสนับสนุนและธุรกิจต่อเนื่อง คือ ไม่สามารถผลิตเมล็ดปุ๋ยและสารเคมีได้ ด้านปัจจัยอุปสงค์ ผลผลิตของเกษตรกรไม่มีคุณภาพส่งผลให้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากต่างประเทศเข้ามาทดแทนได้

ในด้านกลยุทธ์โครงสร้างองค์กร และสภาพการแข่งขัน พบว่า ความสามารถในการแข่งขันอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากโครงสร้างตลาดของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในระดับเกษตรกร

เป็นตลาดแบบผู้ซื้อน้อยราย สภาพการแข่งขันไม่สมบูรณ์ เกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่มีการพัฒนารูปแบบการผลิตของตนเองเนื่องจากจะมี ผู้ซื้อเฉพาะ ช่องทางการขายมีน้อย หากมีการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะส่งผลถึงความสามารถในการแข่งขันในระดับปานกลาง เกษตรกรจะไม่สามารถแข่งขันได้อย่างเต็มที่ ส่วนตลาดอาหารสัตว์สภาพการแข่งขันไม่มากอยู่ในแบบตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ การปรับตัวของผู้ผลิตรายเล็กไม่สามารถลงทุนเพื่อแข่งขันได้ ทำให้ไม่เกิดการพัฒนาการผลิตส่งผลถึงความสามารถในการแข่งขันต่ำลง

ผลการศึกษาใช้อุปทานของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า จะสามารถแบ่งกิจกรรมออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ต้นน้ำ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับเกษตรกร ซึ่งเป็นการนำปัจจัยการผลิตต่างๆ ประกอบด้วยเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ วัตถุดิบเกษตร ความรู้ เงินทุน แรงงาน มาผสมผสานกันจนออกมาเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ กลางน้ำ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้รวบรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ผู้รวบรวมท้องถิ่น สกต. และโรงงานแปรรูปอาหารสัตว์ ลักษณะการส่งผ่านข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรไปยังโรงงานจะมีรูปแบบอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) เกษตรกรส่งข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้กับ สกต. รวบรวมโดยตรงไม่ผ่านผู้รวบรวมรายย่อย 2) เกษตรกรส่งผ่านข้าวโพดให้ผู้รวบรวมในท้องถิ่นแล้วผู้รวบรวมจะส่งข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้ สกต. เป็นผู้รวบรวมส่งให้โรงงานอีกต่อหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์ในการขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ระหว่างเกษตรกรและผู้รวบรวมท้องถิ่นนั้นจะเป็นในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การเป็นเจ้าของที่ดิน ด้านปัจจัยการผลิตกันมาก่อน หรือความสัมพันธ์กันในท้องถิ่น 3) เกษตรกรมีกลุ่มของตนเองในการรวบรวมโดยผู้นำกลุ่มเป็นผู้ประสานงานกับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อรวบรวมผลผลิตส่งให้ สกต. เป็นผู้รวบรวมให้โรงงานผลิตอาหารสัตว์อีกต่อหนึ่ง ปลายน้ำ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานผลิตอาหารสัตว์กับผู้นำขายอาหารสัตว์ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ซึ่งความสัมพันธ์ในระดับนี้จะมีความสัมพันธ์ในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ เนื่องจากการขายอาหารสัตว์นี้จะมีการควบคุมจากบริษัทแม่เป็นหลักจะครอบคลุมพื้นที่การขายในเขตภาคเหนือทั้งหมด

การวิเคราะห์ SWOT ของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดพิษณุโลกเมื่อเทียบกับประเทศสมาชิกอื่นในอาเซียน พบว่า จุดแข็ง คือ พันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไทยได้รับการพัฒนา

สายพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศมากขึ้น เกษตรกรมีแหล่งเงินทุนในระบบโดยเฉพาะ ทำให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย โรงงานผลิตอาหารสัตว์ตั้งอยู่ในแหล่งวัตถุดิบมีศูนย์กลาง ทำให้ต้นทุนด้านวัตถุดิบต่ำ และยังสามารถกำหนดราคาเองได้ โรงงานมีระบบการผลิตอาหารสัตว์ที่ทันสมัย มีโครงสร้างองค์กรชัดเจน มีบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะทางสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จุดอ่อน คือ บังคับการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเคมี มีราคาแพง ขึ้นอยู่กับภาวะตลาด เกษตรกรจะปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นได้ง่าย นอกจากนี้แล้วเกษตรกรไม่มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และเกษตรกรร้อยละ 85 ยังไม่เข้าใจการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ด้านผู้รวบรวมผลผลิตยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากเนื่องจากการขาดหลักประกันในขณะสินเชื่อ ทำให้ธุรกิจไม่สามารถขยายตัวได้ ผู้ผลิตอาหารสัตว์ต้องกำหนดราคารับซื้อวัตถุดิบในราคาที่สูงกว่าคู่แข่งเพื่อให้มีปริมาณวัตถุดิบเพียงพอในการผลิตทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น โอกาสพบว่า ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นสินค้าที่มีความต้องการของตลาดอาเซียน การขยายตลาดทำให้เกษตรกรมีช่องทางในการขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลให้ผู้ประกอบการได้รับปัจจัยการผลิตที่มีต้นทุนต่ำ เนื่องจากสถานการณ์แรงขึ้นที่สูงขึ้นและตลาดอาเซียนเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ผู้ประกอบการส่งออกจะสามารถขยายตลาดได้มากขึ้น และสามารถรวมกลุ่มเพื่อไม่มีอำนาจต่อรองในตลาดโลกมากขึ้น รูปธรรม ภาพการแข่งขันในระดับเกษตรกรจะไม่สามารถแข่งขันในด้านคุณภาพได้หากมีการเปิดเสรีการค้ามากขึ้น ถ้าเกษตรกรไม่มีพัฒนาคุณภาพผลผลิต

4. ข้อเสนอแนะ

4.1 ควรมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้าไปให้คำแนะนำในการพัฒนาในระบบการผลิตและการวางแผนทางการตลาด ตั้งแต่การจัดทำบัญชีครัวเรือน การผลิตให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด รมวงศาให้มีการชะลอการขายผลผลิตในฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อรักษาเสถียรภาพราคา ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อให้เกิดอำนาจต่อรองราคาและลดต้นทุนของพ่อค้าคนกลาง

4.2 ภาครัฐควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีทางเลือกเพิ่มขึ้น โดยการเปลี่ยนการเพาะปลูกเพื่อส่งโรงงานผลิตอาหารสัตว์เป็นการผลิตเพื่อจัดทำเมล็ดพันธุ์ซึ่งมีราคาสูงกว่า ควรมีการนำโครงการลดต้นทุนในการผลิตมาขยายผลให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น

4.3 ควรสร้างผลิตภัณฑ์สินเชื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้รวบรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และสามารถดำเนินการได้คล่องตัวมากขึ้น โดยเฉพาะหลักประกันระดับเกษตรกร ควรกำหนดให้ ธกส. เป็นผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพราคาต่ำ และธนาคารควรเข้าดูแลการจัดหาปัจจัยการผลิตของ ธกส. เพื่อให้ตรงตามความต้องการของเกษตรกรมากยิ่งขึ้น

